

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ МІФОПОЕТИЧНОЇ РЕГРЕСІЇ В ЗБІРЦІ «АФІНИ» ВЛАСТИ ВЛАСЕНКО

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (56)

УДК 821.161.2-1.09Власенко:15

DOI: [https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.2.\(56\).36-41](https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.2.(56).36-41)

Кузьма О. Психологічні механізми міфопоетичної регресії в збірці «Афіни» Влади Власенко; кількість бібліографічних джерел – 8; мова українська.

Анотація. У статті досліджено феномен міфопоетичної регресії як базового психологічного механізму художньої творчості в ліриці сучасної української поетеси Влади Власенко (Богдани Ковалюк). Авторка – письменниця з Прикарпаття, філологиня, викладачка, громадська діячка, лауреатка премій імені Бориса Нечерди (2016) та Василя Стефаника (2023). Метою статті є розкриття психологічних та художніх механізмів, за допомогою яких поетеса трансформує індивідуально-емоційний досвід у міфопоетичний простір збірки «Афіни» (2021), що відображає динаміку колективного несвідомого, пам'ять роду та архаїчні культурні архетипи.

У процесі дослідження визначено такі завдання: простежити, як у поезіях збірки «Афіни» занурення в дораціональні стани свідомості постає в ролі сакрального інструменту ревіталізації особистості; проаналізувати образи-символи (топоси гір, лісу; афіни як фітоміфологічний концепт; стихійні коди), що формують міфологічну структуру регресивного досвіду; окреслити роль фольклорно-етнічних мотивів Прикарпаття в конструванні авторського міфосвіту; з'ясувати специфіку поетичного мислення, яке через активацію архетипів Великої Матері, Старого Мудреця та Тіні поєднує інтимно-особистісну кризу й колективно-історичне буття. Стаття спирається на міфопоетичний аналіз, методи герменевтики, психоаналітичну інтерпретацію (концепції К.-Г. Юнга) й культурно-історичний підхід.

Доведено, що лірика Влади Власенко в збірці «Афіни» відзначається глибинним зв'язком із традиціями Прикарпаття, де контрольована регресія особистості осмислюється як джерело духовної енергії, терапевтичний захист та простір формування ідентичності. Підкреслено роль локального бойківсько-гуцульського міфосвіту, символіки образів-архетипів, ритуальних ритмомелодійних кодів та родових ремінісценцій у формуванні авторського міфу про повернення до витоків буття. Зроблено висновок, що поезія збірки «Афіни» утверджує міфопоетичну регресію як шлях до джерел родової сили, внутрішньої опори та психологічної резильєнтності.

Зазначено, що поезія Влади Власенко характеризується новизною, індивідуально-авторським способом реалізації глибинно-психологічних систем, а також медіативним типом мислення, що робить її твори вагомим внеском у сучасну українську літературу та є репрезентативним матеріалом для вивчення психології літературної творчості.

Ключові слова: міфопоетична регресія, колективне несвідоме, збірка «Афіни», Влада Власенко, психологія творчості, архетип, родова пам'ять, індивідуалізація.

Формулювання проблеми. Сучасний літературний процес в Україні характеризується інтенсивним пошуком нових форм вираження ідентичності, зумовленим потребою переосмислення етнокультурних першоджерел та актуалізацією глибинних пластів історичної й родової пам'яті. На тлі естетичних трансформацій письменства початку ХХІ століття особливої ваги набуває візіонерська поезія, зорієнтована на ірраціональне досягнення буття через занурення в прадавні міфологічні коди. Творчість Влади Власенко є яскравим прикладом такого художнього моделювання, репрезентуючи самобутній тип медіативного письма, заснованого на психологічній рецепції архаїки. Поетичний простір збірок «Згарди» (2017) та «Афіни» (2021) формується як поле взаємодії індивідуального «Я» авторки з колективним несвідомим. І міфопоетична регресія відіграє тут роль головного джерела творчого натхнення й водночас виконує функцію безпечного середовища, у якому особистий біль розчиняється в прадавній пам'яті предків, потужній родовій силі та величі карпатської природи. Тому дослідження поезії Влади Власенко, зокрема її збірки «Афіни», крізь призму психології творчості дозволяє простежити глибинні механізми авторської свідомості, шлях мисткині до здобуття психічної цілісності й автентичного самовираження. Центральним концептом нашого дослідження є

феномен *міфопоетичної регресії*. Міфопоетична регресія – це психологічний механізм, за якого свідомість творчої особистості, стикаючись із кризою, повертається до архаїчних, міфологічних способів мислення та образів задля пошуку нових смислових та терапевтичних опор. У психології творчості цей процес розглядається не як регрес у значенні деградації, а як тимчасове й контрольоване послаблення раціональних меж свідомості (Его). Такий спосіб дозволяє митцю активізувати глибинні пласти психіки й отримати доступ до колективного несвідомого, до універсальної міфологічної матриці рідного етносу, щоб упорядкувати хаос у внутрішньому світі (тобто стати інструментом саморегуляції в процесі індивідуалізації) і разом із тим вийти за межі суто індивідуальних переживань, відображаючи актуальні запити свого часу та духовні пошуки всього суспільства. Через особисту кризу митець тонко вловлює й артикулює колективні тривоги епохи, трансформуючи їх у загальнолюдські образи. У такий спосіб художній текст втрачає ознаки камерного приватного щоденника й перетворюється на живе віддзеркалення духовної пам'яті народу. Адже, за влучним визначенням К.-Г. Юнга, суть твору мистецтва полягає «в тому, що вона піднімається високо над особистим і говорить від імені людського духа і серця усього людства» [Юнг 2002, с. 133]. Саме тому дослідження поетичного всесвіту Влади Вла-

сенко крізь призму глибинної психології дозволяє не лише реконструювати індивідуальний шлях поетеси до внутрішньої гармонії, а й розкрити універсальні міфопоетичні коди, що є життєво важливими для стійкості та цілісності сучасної людини.

Аналіз досліджень. Аналіз джерельної бази свідчить про активне зацікавлення науковців і літературних критиків феноменом творчості Влади Власенко, зокрема специфікою її художнього мислення та етностетики. Розглядаючи витоки формування авторського стилю письменниці, Нестор Чир зауважив, що вона «взяла поезію за «спосіб мислення», тобто за стан своєї душі, зробила поетичне слово зброєю, спілкуванням з навколишнім світом, тим мірилом власного «Я», яке вимагало сповіді перед собою» [Чир 2011]. Поет наголосив на екзистенційно-лімінальній природі художнього висловлювання Влади Власенко й зазначив, що «її поезія вражає і вабить різножанровістю, чутливістю до вібрацій часу і порухів людської душі, глибокою філософічністю, багатою образністю і метафоричністю, щемливим ліризмом – усім тим, що творить красу рідного поетичного Слова» [Чир 2011]. Такі спостереження закладають підґрунтя для розкриття психопоетичних параметрів лірики поетеси як простору інтимної саморефлексії та медитативного діалогу зі світом.

Наступним етапом осмислення художньої матриці Влади Власенко стало вивчення її архітектонічних та етнокультурних стратегій. Збірка «Згарди» стала об'єктом аналізу літературознавця Романа Голода. У рецензії на поетичну книжку вчений окреслює виразні ознаки індивідуально-авторської манери письменниці, що оприявнюються і в збірці «Афини»: «Це передусім автентика, етностетика, етнографізм, фольклорні вкраплення, образність народної демонології, локальний колорит, діалектизми» [Голод 2019, с. 119]. Означивши стиль Влади Власенко як «фольклорно-міфологічний реалізм», Уляна Галич констатувала, що унікального шарму її творам надають «глибинне занурення в питому семантику карпатських гір, акцент на особливій діалектології мовлення, невимущена інтеграція сучасного урбаністичного простору в автентичну гуцульську реальність, пронизану тремкими, понадчасовими візіями та інтроспективними малюнками» [Галич 2022]. Цей окреслений інтроспективний вектор свідчить про складні психічні процеси, що відбуваються в художньому полі тексту поетеси. Розуміння особливостей психології творчості Влади Власенко доповнюють й інтерв'ю з авторкою, які унаочнюють її власну рефлексію над природою творчого процесу та статусом сучасного митця [2; 3]. Питань міфологізму поезії мисткині торкалися й ми в окремій розвідці [Кузьма 2023].

Попри очевидні здобутки у сфері вивчення екзистенційно-філософських, фольклорно-міфологічних, етностетичних елементів творчості Влади Власенко, поза увагою дослідників досі залишаються питання аналізу механізмів авторської психіки, що трансформують локальні культурні коди Карпат на універсальні символи. Актуальність нашого дослідження, таким чином, зумовлена потребою вивчення психологічних механізмів міфопоетичної

регресії в ліриці письменниці.

Мета статті – розкрити психологічні та художні механізми, за допомогою яких поетеса трансформує індивідуально-емоційний досвід у міфопоетичний простір збірки «Афини», що відображає динаміку колективного несвідомого, пам'ять роду та архаїчні культурні архетипи.

Основні завдання статті: простежити, як у поезіях збірки «Афини» занурення в дораціональні стани свідомості постає в ролі сакрального інструменту ревіталізації особистості; проаналізувати образи-символи (топоси гір, лісу; афини як фіто-міфологічний концепт; стихійні коди), що формують міфологічну структуру регресивного досвіду; окреслити роль фольклорно-етнічних мотивів Прикарпаття в конструюванні авторського міфосвіту; з'ясувати специфіку поетичного мислення, яке через активацію архетипів Великої Матері, Старого Мудреця та Тіні поєднує інтимно-особистісну кризу й колективно-історичне буття.

Методи та методика дослідження. Методологічну матрицю статті становить комплексний міждисциплінарний підхід, який інтегрує інструменти юнгіанського психоаналізу (для трактування глибинних психічних станів ліричної героїні), міфокритики (для інтерпретації етнокультурних образів і символічної структури віршів зі збірки «Афини»), герменевтики (для виявлення прихованих змістів поетичного тексту), культурно-історичного підходу (для осмислення феномену фольклорно-магічного реалізму авторки в контексті викликів сучасної доби).

Виклад основного матеріалу. Дослідження психологічних механізмів міфопоетичної регресії у творчості Влади Власенко логічно розпочати з експлікації номінативного коду поетичної збірки «Афини». Назва книжки постає не просто етнографічним маркером, а первинним психологічним стимулом, що запускає процес занурення авторської свідомості в архаїку. Для дешифрування цього образу доцільно застосувати концепт фітологемі – стійкого рослинного символу, який у координатах художнього мислення втрачає суто ботанічний зміст і трансформується в універсальну ментальну та психологічну категорію. Синтез літературознавчого міфопоетичного підходу з юнгіанською парадигмою дозволяє інтерпретувати фітологему афин як концентрат «genius loci» (духу місця) бойківсько-гуцульського локального тексту, що одночасно є інструментом ревіталізації та живим архівом родової пам'яті. На відміну від класичних флористичних образів, які в поетичній традиції маркують естетику цвітіння, афини репрезентують фінал природного циклу, зрілість і концентрацію життєвої сили й водночас уособлюють собою, на нашу думку, символічний аналог архівованого досвіду багатьох поколінь.

У контексті глибинної психології К.-Г. Юнга плоди, що ростуть низько, у безпосередній близькості до коріння й землі, чітко корелюють з архетипом Великої Матері у її натурфілософському, хтонічному вияві. Пошук і збирання таких плодів символічно відображає регресивний рух лібідо (психічної енергії) вниз – в темні, дораціональні

шари несвідомого. Ця динаміка регресії розгортається вже на рівні просторової організації збірки: афини як високогірні ягоди вимагають від ліричної героїні топографічного виходу за межі цивілізації (раціонального логосу, сконструйованого соціумом; також власної Его-свідомості) та підняття в гори, що функціонують як простір циклічного міфу. Монотонна, ізольована праця збирання ягід на полонині забезпечує стан зниження психічного порогу, за якого раціональне Его послаблює свій контроль, а межа між свідомим та несвідомим розмивається, відкриваючи шлях для інтуїтивного, медіумного письма в момент, «коли тоншає правда» [Власенко 2021, с. 5]. Фізичні та колористичні властивості фітологемі визначають її глибоке психоаналітичне наповнення. Необхідність схилитися за кожною ягодою символізує жест упокорення індивідуального «Я» перед величчю природи, а глибокий синяво-чорний колір плоду безпосередньо апелює до архетипу Тіні – прихованих, ірраціональних пластів людської психіки.

Характерний для художнього мислення Власенки Власенко вектор міфопоетичної регресії виявляє себе не лише на семантичному рівні окремих образів, а й в архітектоніці аналізованої поетичної книжки. Номінація збірки корелює з її структурою, підпорядковуючись чіткій авторській концепції компонування художнього матеріалу. Схильність до циклізації текстів є константним маркером поетики авторки, що виразно задекларовано ще в дебютній книжці «Згарди» (2017), у якій назви автентичних елементів гуцульської шийної прикраси – «Крижик», «Переліжки», «Чепраги» – трансформувалися в назви структурних розділів. У збірці ж «Афини» цей принцип архітектонічної зумовленості виходить на новий рівень психологічного та міфопоетичного узагальнення. Книжка поділена на чотири розділи: «Грань» (жаринки вогню, що дотліває), «Плес» (танець), «Змерк» (сутінки) та «Фрай» (свобода, воля, простір). Така чотирьохчастинна структура постає, на наше переконання, свідомим конструюванням міфологічного кватерніону – універсальної архетипної моделі, яка в глибинній психології є символом цілісності (Самості) та завершеного життєвого циклу. Послідовність розділів збірки відтворює стадії ритуального переходу та внутрішньої трансформації, де всю цю символічну подорож здійснює лірична героїня-творець, занурюючись у пласти несвідомого. Перша частина – «Грань» – відображає стан перебування на межі між профаним (повсякденним) та сакральним світами. Значення «жарин вогню, що дотлівають» психологічно фіксують момент вичерпання колишніх життєвих стратегій Его, кризи та вигорання, що й запускає регресивні механізми. У розділі «Плес» відтворено етап ревіталізації особистості, адже танець вмикає кінетичну, вітальну енергію архаїчного міфу. Танець як ритуальне дійство синхронізує внутрішні ритми індивіда з ритмами природи й космосу, готуючи психіку до глибинного спуску. Цей неминучий спуск у несвідоме концептуалізується в третьому розділі – «Змерк». Сутінки як перехідний час доби в юнгіанській парадигмі символізують нічну подорож душі, подорож до власної Тіні. Це

простір ініціації, у якому лірична героїня зустрічається з дораціональним досвідом етносу, роду, проживаючи розпад старої ідентичності. Фіналом цієї трансформації постає останній розділ збірки з промовистою назвою «Фрай». Діалектне слово «фрай» виходить за межі побутового значення, набуваючи в контексті розгортання ліричного сюжету книжки статусу психологічного звільнення. Це катарсичний вихід із темряви на світло полонинських просторів, здобуття внутрішньої свободи через інтеграцію всіх своїх частин. Таким чином, чотири розділи збірки «Афини» закладають динамічну модель індивідуації: від кризової руйнації в «Грані» крізь ритуальних рух «Плесу» та ініціальну темряву «Змерку» до остаточного звільнення й віднайдення цілісності у фінальному «Фрай».

Описана архітектонічна траєкторія унаочнює дію регресії як продуктивного творчого механізму психіки митця. Творчий акт у координатах збірки «Афини» розгортається за класичним психоаналітичним принципом, за яким тимчасове вимкнення раціонального контролю й свідомий спуск ліричної героїні в дораціональний хаос несвідомого є необхідною умовою для подолання екзистенційних криз. Творчість тут постає не тільки терапевтичною рефлексією, а й активним деміургічним інструментом, що трансформує імпульс деструкції в енергію творення. Міфопоетична регресія, активована авторкою, дозволяє розгерметизувати глибинні, архаїчні пласти психіки й вивільнити заблокований креативний потенціал.

Траєкторію цього вивільнення виразно ілюструє перша поезія збірки «*Ніжністю тихістю божже мій...*», у якій фіксується момент розчинення раціональних меж і готовність художньої свідомості до фіксації архетипних візій: «*ніжністю тихістю божже мій / радістю легкістю / благослови мене в час / мого бачення сутності / хоч на секунду / в мовчанні дай сили і в мисленні миру / щоб встигнути божже / зловити спинним твоє дивлення / й стати ніким і нічим / проникаючи в щільне повітря зернятком / зів'ялого яблука / бо все що суттєве – / без форми / без слова / без значень / імен і позначок / тече вздовж старої ріки / як задуманий хаос порядку...*» [Власенко 2021, с. 7]. Текст фіксує латентну фазу творчого акту, де лірична героїня через медитативне самоналаштування прагне досягти «*в мовчанні сили*» і в «*мисленні миру*». Це прохання про «*час бачення сутності*» вказує на потребу регресувати до довербального, позараціонального стану, що лежить поза межами мови. Прагнення розчинити Его сягає епогею в рядках «*стати ніким і нічим*», «*проникаючи в щільне повітря зернятком / зів'ялого яблука*» [Власенко 2021, с. 7]. Це можна трактувати з точки зору психоаналізу як регресивне зниження напруги Его, коли суб'єкт відходить від жорсткої самовизначеності й прагне злитися з чимось більшим і стабільнішим за себе. Символічно це підсилюють образи зерна, повітря, ріки, глини – первинних, доантропоморфних елементів:

*і де мені вчути чи вздріти це чи розпізнати
як я тільки глина
з одним ліхтарем в підребер'ї
чуєш мій божже що я тебе створюю*

ціле життя своє
створюю
міряю
пробую серцем на смак
нипаю шантаю шастаю лісом дрімучим
шукаю чекаю і кличу
і плачу сама як обдурена дівчинка...
[Власенко 2021, с. 7–8].

Особливо значущий рядок «як я тільки глина / з одним ліхтарем в підребер'ї», у якому людина постає як матеріал, недоформована субстанція, що ще перебуває в процесі творення. У міфопоетичному сенсі це повернення до космогонічного хаосу, де межа між людиною і стихією ще не встановлена. Центральним психологічним механізмом у вірші стає проєкція. Рядок «чуєш мій боже що я тебе створюю» прямо вказує на те, що Бог тут не тільки трансцендентна постать, а внутрішньо сконструйований образ. Лірична героїня творить його: «в лісі в березі тобі домальовую очі і вії / і теплу усмішку як в діда / і вбраний ти в бунду / і знаєш мене безумовно / а я тобі ношу суніці у жмені / і ти мене любиш / і хвалиш / приймаєш / ведеш / гарантуєш усмішку / а потім зникаєш...» [Власенко 2021, с. 8]. У момент найвищої психологічної вразливості, коли героїня відчувається «обдуреною дівчинкою», її психіка вмикає компенсаторний захисний механізм. Поетка здійснює акт інтенсивного міфотворення («чуєш мій боже що я тебе створюю»), трансформуючи абстрактну категорію трансцендентного в антропоморфну фігуру ідеального Пращура – Батька, наділеного рисами юнганського Старого Мудреця. Домальовуючи Богу «теплу усмішку, як в діда» та одягаючи його в гуцульську «бунду», Власта Власенко знаходить уособлення безумовного прийняття й безпеки, де сакральне набуває виразних етнопсихологічних ознак, а актом офіри (пожертви) стають «суніці у жмені». Подальше повернення в деструктивний соціум («бо ближні приходять як проба на міцність») супроводжується болісним наростанням психологічного панциря, коли героїня «обростає камінням» і важчає. Проте досвід, винесений із міфопоетичної регресії, трансформує особистість: прожитий у глибинах несвідомого діалог із аспектами колективної душі, божественного, діалог із родом, живою природою Карпат дозволяє поетці повернутися у світ оновленою, цілісною, з «радістю / бути собою» [Власенко 2021, с. 8]. Знайдена у фіналі внутрішнього сюжету поезії здатність акумулювати пережите й трансформувати його в слово виводить художнє мислення Власти Власенко на рівень усвідомленого творчого візонерства, у якому вірш постає безпосереднім вираженням трансцендентного досвіду. У цьому контексті концептуально важливим є пояснення письменниці, чим для неї є поезія: «...віршуванню можна навчитися, бо можна засвоїти системи віршування і засоби створення ритму та вправно вміти ними користуватися, а ось поезії не навчимо. Бо це стан відчуттів, це внутрішній кінематограф, в якому працює все одразу: і музика, і слова, і візуальні ряди, і настрої, і атмосфера... Це процес творення, це момент, коли можна зрозуміти будь-якого Бога, коли він творив...» [Власта Власенко: «Діа-

лект сам по собі – потужна, майже первісна енергетика» 2021].

Саме це осягнення творчості як моменту божественного творення та синестезійного «внутрішнього кінематографу» знаходить своє практичне втілення в самій логіці художнього самопізнання, де поетичне слово стає інструментом радикального перетворення суб'єкта творчості. Продовжуючи аналіз трансформаційних етапів, закладених в архітектоніці збірки «Афіни», виходимо на центральну вісь міфопоетичної регресії Власти Власенко – процес докорінного переформатування ідентичності ліричної героїні та її самоозначення. Простір ініціального занурення в архаїку вимагає від авторського «Я» відмови від раціональних соціокультурних масок на користь легалізації витиснених первісних психічних змістів. Цей перехід від цивілізованого Его до розуміння себе як жінки-візіонерки, творчині-мольфарки (що інтуїтивно відчувала Мар'яна Савка, назвавши поетесу «карпатською мольфаркою») найвиразніше оприявнюється в поезії «Та що ви, що ви, ідіть, не варто...»: «Та що ви, що ви, ідіть, не варто, / ще набереться якихось бліх, / я ж та, я шепчу на повну ватру / і маю лиликів повний міх, / я вмію дуже страшною бути, / в кишені в мене сушений змії...»; «...бо я ж мольфарка, зелена півка, / тонка шаянка, червоний спід, / потерта дрімба, стара кобілка, / тікайте ліпше подаль від...» [Власта Власенко 2021, с. 57].

Із погляду глибинної психології К.-Г. Юнга цей вірш маніфестує асиміляцію архетипу Тіні. Лірична героїня свідомо маркує кордон між собою та «профаним» світом сторонніх спостерігачів, епатуючи та відлякуючи їх архаїчними атрибутами відмацтва («я ж та, я шепчу на повну ватру», «я вмію дуже страшною бути, / в кишені в мене сушений змії, / я можу тихо вас ущипнути / і спричинити печаль з-під вії...» [Власта Власенко 2021, с. 57]). Ватра (вогонь як першостихія), лилики (кажани – класичні істоти сутінків, медіуми між світами) та «сушений змії» у кишені – це не просто етнографічна бутафорія, а потужні коди несвідомого. Через цей хтонічний інструментарій поетка легалізує свою «темну», «тіньову» іпостась, інтуїтивно, магічну, первозданну силу, яку раціональне суспільство зазвичай табує. Важливим моментом психопоетичного аналізу вірша є амбівалентність самопрезентації мольфарки. Пряме самоозначення «бо я ж мольфарка» розгортається через густу мережу метафор, що поєднують сакральне й профанне, високе й побутове: «бо я ж мольфарка, зелена півка, / тонка шаянка, червоний спід, / потерта дрімба, стара кобілка...» [Власта Власенко 2021, с. 57]. Загалом образ мольфарки в ліриці Власти Власенко можна трактувати і як втілення архетипу Аніми (жіночої першоматерії) у її первісному значенні. Сміх героїні («і тільки в миті німого серця / і чорних лиликів на вікні / сміюся з красних верхів / на все це, / сміюся і граю на дрімбі в ніч...» [Власта Власенко 2021, с. 58]) постає як ритуальний сміх, що звільняє від страху перед суспільним осудом та смертю. Вираз «граю на дрімбі в ніч» психологічно маркує момент медіумного акту, коли творчість стає магічним сеансом, замовлянням та дешифруванням

голосу предків. Застереження «*тікайте ліше подалі від...*» фіксує набуття героїнею колосальної внутрішньої автономії та родової сили. Таким чином, ритуальне самоозначення ліричної героїні як мольфарки знаменує остаточний розрив із соціокультурними патернами колективного Его. Успішна асиміляція Тіні та інтеграція архетипу Анімі трансформує її художнє «Я» в позицію творчині-візіонерки.

Цей вектор міфопоетичної регресії, детально простежений нами на прикладі вище аналізованих текстів, знаходить своє системне текстове підтвердження й у ширшому проблемно-тематичному колі збірки «Афини», у якій назви окремих творів самі по собі постають маркерами поетапного розгортання психологічних механізмів індивідуалізації. Зокрема, регресивний рух до первісних, дораціональних джерел психіки увіражено у віршах через мотиви анімалізації та флористичного злиття з природою Карпат. Так, у вірші «*Ах, колись я хижою була...*» яскраво експліковано тугу за втраченою архаїчною свободою й первозданною чистотою, що вказує на прагнення художньої свідомості повернутися до фази абсолютного синкретизму, єдності з природою. Психологічний механізм оновлення через деструкцію старої ідентичності та перехід у стан первинної свідомості фіксує поезія «*Коли я навчуся цвісти і літати...*», у якій білий колір символізує чистоту й готовність до нового народження. Сама ж динаміка регресивного занурення та виходу з нього підпорядкована закономірностям переходу від звуку до сакральної тиші і навпаки. У текстах «*Я допалюю ніч, я домислюю дощ...*», «*Тихо, слова...*» рефлексується момент свідомого вимкнення вербального, раціонального шуму соціуму. Замовкання постає тут як необхідний психологічний простір для акумуляції внутрішньої сили. Натомість вірші «*А живу, як живу...*», «*Тобі, горянці...*» фіксують етап ухвалення своєї автентичної природи та інтеграції витіснених змістів, що допомагає ліричній героїні не втратити зв'язку з сакральним. Отже, архітектонічна цілісність збірки «Афини» Власти

Власенко тримається на глибоко продуманій психологічній матриці. Шляхом активізації механізмів міфопоетичної регресії авторка трансформує поетичне письмо з інструменту суто естетичного в інструмент сакраль-терапевтичний.

Висновки. У підсумку можемо констатувати, що лірика Власти Власенко в збірці «Афини» відзначається глибинним зв'язком із традиціями Прикарпаття, де контрольована регресія особистості осмислюється як джерело духовної енергії, терапевтичний захист та простір формування ідентичності. Наскрізна чотириохчастинна архітектоніка книжки закладає модель динамічного процесу індивідуалізації, у межах якого послідовно розгортаються психологічні механізми подолання кризового вигорання соціокультурного Его. Системний аналіз поетичного матеріалу унаочнює визначальну роль локального бойківсько-гуцульського міфосвіту, символіки архетипів Тіні та Анімі, ритуальних ритмомелодійних кодів і родових ремінісценцій у формуванні цілісного авторського міфу про повернення до витоків буття. Через асиміляцію витіснених психічних змістів та відмову від соціально прийнятних масок лірична героїня трансформується в автономну постать жінки-візіонерки, «карпатської мольфарки», а поезії збірки загалом переконливо утверджують міфопоетичну регресію як дієвий шлях до віднаходження джерел родової сили, тривкої внутрішньої опори та психологічної резильєнтності особистості. Зрештою, творчість письменниці постає терапевтичним інструментом, спроможним переплавити травматичний досвід у колективний етнокультурний міф. Поетичне мислення Власти Власенко характеризується новизною, глибоко індивідуальним способом інтеграції психологічних систем у структуру художнього тексту, а також виразним медіативним типом творчої свідомості, що робить її лірику вагомим внеском у розвиток сучасного українського письменства, а також перетворює збірки авторки на репрезентативний матеріал для подальшого вивчення психології літературної творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власенко Власта. Афини: поезія. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 248 с.
2. Власта Власенко: «Діалект сам по собі – потужна, майже первісна енергетика» *Галицький кореспондент*. 2021. 1 квітня. URL: <https://gk-press.if.ua/vlasta-vlasenko-dialekt-sam-po-sobi-potuzhna-azh-majzhepervisna-energetyka/> (дата звернення 23.03.2026).
3. Вірші з афинами і голос дрімби: Власта Власенко презентувала книжку поезій *Сайт видавництва Старого Лева* 2021. 22 вересня URL: <https://starylev.com.ua/news/virshi-z-afynamy-i-golosom-drymby-vlasta-vlasenko-prezentovala-knyzhku-poeziyu> (дата звернення 10.03.2026).
4. Галич У. На дні карпатського океану *Збруч*. 2021. 28 січня URL: <https://zbruc.eu/node/110277> (дата звернення 21.02.2026)
5. Голод Р. Дефіцитні «Згарди» (Власта Власенко. Згарди) *Слово і час*. Київ, 2019. № 8. С. 118–123.
6. Кузьма О. Міфологізм збірки «Афини» Власти Власенко *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2023. Випуск 1 (49). С. 64–70.
7. Чир Н. «Я – підкорена миттю краплина тривоги...» (короткий есей про поетичну творчість Богдани Ковалюк до її 40-річного ювілею) *Народна воля*. 2011. 28 листопада. URL: <http://volya.if.ua/2011/11/ua-%E2%80%93pidkorena-myttyu-kraplyna-tryvohy/> (дата звернення 15.02.2026)
8. Юнг К.-Г. Психологія та поезія *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* / за ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2002. С. 119–138.

References

1. Vlasenko Vlasta (2021) Afyny: poeziia [Yafyny: poetry]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 248 s. [in Ukrainian].
2. Vlasta Vlasenko (2021) «Dialekt sam po sobi – potuzhna, maizhe pervisna enerhetyka» [«Dialect in itself is a powerful, almost primordial energy»] *Halytskyi korespondent*. 1 kvitnia. URL: <https://gk-press.if.ua/vlasta-vlasenko-dialekt-sam-po-sobi-potuzhna-azh-majzhe-pervisna-enerhetyka/> (data zvernennia 23.03.2026) [in Ukrainian].
3. Virshi z afynamy i holos drymby: Vlasta Vlasenko prezentovala knyzhku poezii (2021) [Poems with yafins and the voice of a drimba: Vlasta Vlasenko presented a book of poems] Sait vydavnytstvo Staroho Leva. 22 veresnia. URL: <https://starylev.com.ua/news/virshi-z-afynamy-i-golosom-drymby-vlasta-vlasenko-prezentovala-knyzhku-poeziy/> (data zvernennia 10.03.2026) [in Ukrainian].
4. Halych U. (2021) Na dni karpatskoho okeanu [At the bottom of the Carpathian ocean] *Zbruch*. 28 sichnia URL: <https://zbruc.eu/node/110277> (data zvernennia 21.02.2026) [in Ukrainian].
5. Holod R. (2019) Defitsytni «Zgardy» (Vlasta Vlasenko. Zgardy) [Deficient «Zgardy» (Vlasta Vlasenko. Zgardy)] *Slovo i chas*. Kyiv, № 8. S. 118–123 [in Ukrainian].
6. Kuzma O. (2023) Mifolohizm zbirky «Afyny» Vlasty [Vlasenko Mythologism in Vlasta Vlasenko's Poetry Collection «Afyny»] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Serii: Filolohiia. Vypusk 1 (49). S. 64–70 [in Ukrainian].
7. Chyr N. (2011) «Ya – pidkorena myttiu kraplyna tryvohy...» (korotkyi esei pro poetychnu tvorchist Bohdany Kovaliuk do yii 40-richnoho yuvileiu) [«I am a momentary drop of anxiety...» (a short essay on Bohdana Kovalyuk's poetic work for her 40th anniversary)] *Narodna volia*. 28 lystopada. URL: <http://volia.if.ua/2011/11/ya-%E2%80%93-pidkorena-myttiu-kraplyna-tryvohy/> (data zvernennia 15.02.2026) [in Ukrainian].
8. Yung K.-G. (2002). Psykholohiia ta poeziia [Psychology and Poetry] Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / za red. Marii Zubrytskoi. 2-e vyd., dopovnene. Lviv: Litopys, S. 119–138 [in Ukrainian].

THE PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF MYTHOPOETIC REGRESSION IN VLASTA VLASENKO'S COLLECTION "AFYNY"

Abstract. The article examines the phenomenon of mythopoetic regression as a fundamental psychological mechanism of artistic creativity in the poetry of the contemporary Ukrainian poet Vlasta Vlasenko (Bohdana Kovaliuk). The author is a writer from the Carpathian region, a philologist, a lecturer, a social activist, and the recipient of the Borys Necherda Prize (2016) and the Vasyl Stefanyk Prize (2023). The purpose of the article is to examine the psychological and artistic mechanisms through which the poet transforms personal and emotional experiences into the mythopoetic space of the collection "Afyny" (2021), which reflects the dynamics of the collective unconscious, ancestral memory, and archaic cultural archetypes.

The following research objectives were identified: to examine how, in the poems of the collection "Afyny", immersion in pre-rational states of consciousness serves as a sacred instrument for the revitalization of the individual; to analyze symbolic images (the topoi of mountains and forests; afyny as a phytomythological concept; elemental codes) that form the mythological structure of regressive experience; to outline the role of Carpathian folklore and ethnic motifs in the construction of the author's mythological world; to elucidate the specificity of poetic thinking, which, through the activation of the archetypes of the Great Mother, the Old Sage, and the Shadow, combines an intimate-personal crisis with collective-historical existence. The article draws on mythopoetic analysis, hermeneutic methods, psychoanalytic interpretation (based on C.G. Jung's concepts), and a cultural and historical approach.

It has been proven that Vlasta Vlasenko's poetry in the collection "Afyny" is characterized by a deep connection to the traditions of the Carpathian region, where controlled regression of the personality is understood as a source of spiritual energy, a form of therapeutic protection, and a space for the formation of identity. The study highlights the role of the local Boiko-Hutsul mythological world, the symbolism of archetypal images, ritual rhythmic and melodic codes, and ancestral reminiscences in shaping the author's myth of a return to the origins of existence. It has been concluded that the poetry in the collection "Afyny" affirms mythopoetic regression as a path to the sources of ancestral power, inner strength, and psychological resilience.

It has been noted that Vlasta Vlasenko's poetry is characterized by originality, a uniquely personal approach to exploring deep psychological systems, and a meditative mode of thought, making her works a significant contribution to contemporary Ukrainian literature and a valuable resource for studying the psychology of literary creativity.

Keywords: mythopoetic regression, collective unconscious, the collection "Afyny", Vlasta Vlasenko, psychology of creativity, archetype, ancestral memory, individuation.

© Кузьма О., 2026 р.

Дата першого надходження рукопису до видання 30.04.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування 8.05.2026
Дата публікації 31.05.2026

Оксана Кузьма – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>

Oksana Kuzma – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>